

VZPOMENOUT SEDMDESÁTILETÉ ČINNOSTI Klubu Za starou Prahu je úkol složitý a náročný. Jméno Klubu Za starou Prahu je totiž těsně spjato s dějinami ochrany kulturních památek, a to nejen v Praze, nýbrž v okruhu mnohem širším. Postihnout význam Klubu v celé jeho šíři by znamenalo, i jen pokud jde o Prahu, přehlédnout stavební vývoj Prahy za uplynulých sedm desetiletí a sestavit bilanci klubovních úspěchů i neúspěchů. Je užitečné dnes zopakovat argumentaci těch, kteří ubránili pražské kulturní památky, i oněch, kteří se snažili prokazovat, že není jiné cesty než obětovat architektonické, výtvarné, přírodní a urbanistické hodnoty vytvořené minulostí.

K sedmdesátému výročí Klubu Za starou Prahu

JOSEF MAYER

(vznikl v r. 1900)

Činnost Klubu je výsledkem úsilí řady osobností zvučných jmen, které se podílely na bojích o záchranu Prahy historické, které spoluvytvářely strategii a taktiku těchto bojů a kladly základy teorie a metody moderní ochrany kulturních památek a péče o ně u nás. Význam sedmdesátiletého trvání Klubu Za starou Prahu pak zvyšuje skutečnost, že tato instituce, zejména ve svých počátcích, nejenže držela krok s evropským vývojem památkové péče, ale často tento vývoj i v mnohém předháněla. Všechny tyto aspekty nelze postihnout v této práci, a proto nezbyvá než se pokusit o stručnou charakteristiku toho, co způsobilo, že Klub Za starou Prahu a metody jeho práce byly a stále jsou aktuální i v podstatně různých podmínkách v rozpětí sedmdesáti let a že můžeme na ně i nyní navazovat.

Vznik Klubu Za starou Prahu v r. 1900 není ovšem výsledkem náhody, nýbrž souhry kulturních proudů, střetávajících se s protikladnými zájmy spekulace s pozemky a nemovitostmi, vyvolané koncentrací průmyslové výroby i růstem obyvatelstva Prahy. Vlastníci budov využívali neustále se zvyšující poptávky po bytech a živnostenských i průmyslových provozovnách, a zřizovali je v měšťanských domech i v některých palácích a klášterech zrušených josefinskými reformami. Docházelo k četným přestavbám a úpravám, znehodnocujícím pražskou architekturu a umožňujícím krajní exploataci jejich utilitárních hodnot.

Tento proces, zvláště výrazně se uplatňující od sklonku 18. stol., provázely souběžně snahy zabránit škodám, které vznikaly nezájmem o umělecké hodnoty a téměř obrazoboreckým josefinským racionalismem. Již při budování základů české historické vědy se v dílech Gelasia Dobnera, Josefa Pitera, Františka Martina Pelcla, Adaukta Voigta a Jana Jakuba Quirina Jahna projevuje zájem o minulost a její prameny, a to nejen písemné, ale i hmotné. Snaha zachránit umělecké památky vedla k založení Společnosti vlasteneckých přátel umění v r. 1796. Uplatnily se též další vlivy, z nichž zejména ně-

mecký romantický nacionalismus vedl k hlubšímu prohloubení a posílení vztahů české veřejnosti k odkazu dějin, který posiloval národní hrdost českých vlastenců.

V r. 1818 bylo založeno Vlastenecké muzeum. Jeho archeologický sbor zahájil svou činnost až v r. 1844. V neustále se rozrůstající historické literatuře o památkách, z níž je třeba jmenovat Šafaříkovy Slovanské starožitnosti z r. 1837 a Grundzüge der Böhmischen Altertumskunde Jana Erazima Vocela (1844), se výrazně uplatnil František Palacký, který požadoval, aby při sbírání a zpracovávání historických pramenů byla věnována pozornost nejen pramenům písemným, ale i pečetím, erbům a podobiznám, malbě, pomníkům, starým budovám, plánům starých hradů, náradí, zbraním, oděvům atd., tedy objektům, které odpovídají definici kulturní památky podle zákona č. 22, o kulturních památkách, z roku 1958. Že to nebyly jen teoretické postuláty, nýbrž že význam kulturních památek pro historickou vědu již v předběřnovém období pronikal do širší veřejnosti, dokazuje nedávno zjištěná průvodní zpráva ke skicári s kopie-mi malovaných polí velkého kazetového stropu ze severního křídla Martinického paláce na Hradčanském náměstí, kterou sepsal Felix Antonín Maria Weitenweber a v níž se ozývají ohlasy požadavků Františka Palackého.

Tato stať se nechce věnovat vývoji teoretických názorů a metod péče o kulturní památky, a proto pro puristickou metodu pomineme význam třetího sjezdu německých architektů, který se konal v Praze r. 1844. Chtěli bychom jen zdůraznit, že ani tento sjezd ani další zápasy a boje o záchranu kulturních hodnot nebyly účinné. Úspěch Umělecké besedy, které se díky Ferdinandu Břetislavu Mikovcovi a Josefu Mánesovi podařilo zachránit románskou rotundu sv. Kříže, jež měla být v r. 1860 zbořena, je vlastně jen jednou z mála výjimek, dokazující, že ústřední péče o historické památky, organizovaná v rakouských zemích od r. 1850, není stále ještě dostatečně účinná. Její váhu nezvětšilo ani několik reorganizací, z nichž nejzávažnější byla provedena v r. 1859. Tehdy byla převedena Zentral Commission für Erhaltung und Erforschung der Baudenkmale ze stavebního odboru ministerstva obchodu do sféry ministra kultu. Komise, řízená za předsednictví Josefa Aloise von Helferta gremiem dvaceti architektů a výtvarníků, byla vybavena sítí sto dvaceti místně rozložených spolupracovníků, nazývaných konzervátory. I když zásluhy komise na poli poznávání a evidence kulturních památek jsou nesporné, zůstával stále základní nedostatek možnosti účinného zásahu, jestliže památka byla vážně ohrožena ve své existenci mnohdy záměry svého vlastníka více než chátráním a špatným technickým stavem.

I když síly úředních institucí byly v druhé polovině 19. stol. násobeny řadou dobrovolných kulturních organizací a jejich zvláštních komisí a sekcí, k nimž patří zvláště Umělecká beseda, Archeologický sbor Národního muzea, Společnost přátel starožitností českých, Svatovítská jednota, narůstal v tomto období tlak na kulturní památky Prahy, které měly být obětovány, aby se zvětšovaly výnosy na nájemném a ze spekulace pozemky. Hospodářská konjunktura let 1867 až 1873 i následující období deprese se promítly v obraze Prahy četnými důsledky. Překotný růst nových předměstí a počtu jejich obyvatel, další rozvoj železniční dopravy, počátky městské hromadné dopravy (první trať koňské tramvaje z Karlína na Smíchov v r. 1875) a neustále se zvětšující stavební činnost v historickém jádru Prahy, provázená četnými demolicemi, vyvolaly k životu stavební řád z r. 1886. V témže roce však ohrožení kulturních hodnot dostoupilo

té míry, že archeologická komise Umělecké besedy považovala za nutné vystoupit na veřejnost s varovným memorandem, v němž vypočítává na 49 významných pražských památek, které zanikly od r. 1792 do 1885. Protestní akce Umělecké besedy byla plně oprávněna, i když současně se prováděla řada renovací pražských architektonických památek, např. dostavba katedrály sv. Víta, oprava Staroměstské mostecké věže, Prašné brány, zvonice a kostela sv. Jindřicha, kostela sv. Petra a dalších objektů, neboť ztráty se týkaly podstaty historického jádra Prahy, a bylo patrné, že po stránce kvantitativní i kvalitativní budou čím dál větší.

V devadesátých letech se boj za záchranu památkového bohatství historické Prahy stupňoval adekvátně k zvětšujícím se ztrátám. V tomto desetiletí není téměř roku, v kterém by se neuskutečnila větší akce na záchranu staré Prahy. V r. 1891 bylo na návrh Zikmunda Wintra, Jana Heraina a Jiřího Stibrala na Jubilejní výstavě rekonstruováno Malé náměstí. Následující rok je památný podáním prvního návrhu českého památkového zákona. V r. 1893 je ustavena Soupisná komise v Praze, která je současně městským poradním orgánem pro otázky zachování památek. V dalším roce probíhá boj o změnu stavebního řádu z r. 1886, která by umožnila účinnější ochranu památek při stavebním řízení. V r. 1895 ustavila Česká akademie věd a umění vlastní archeologickou komisi. Významnou protestní akcí byl Manifest přátel staré Prahy z r. 1896, podepsaný kulturními pracovníky zvučných jmen, z nichž uvedme aspoň Antonína Wiehla, Josefa Václava Myslbeka, Vojtěcha Hynaise, Mikoláše Alše, Julia Zeyera, Jaroslava Vrehlického a Maxe Dvořáka. Nelze neopakovat žhavě palčivá slova manifestu, že horší než poboření Karlova mostu povodní v r. 1890 jsou rány, které staré Praze způsobujeme sami. „Osud... dopustil, aby jiným, ale nenápadným krokem byla Praha olupována o nejdražší svůj skvost, svůj historický a malebný ráz a zastavena tupými činžáky.“ „...Cítíme se odpovědnými před naší budoucností, že všechno to jsme viděli, to trpěli, nad tím žasli, proto se hanbili, a přece jediného hlasu jsme nepozvedli na zachránění toho, co dnes každou českou duši boleti musí jako hřích na vlastní kůži!“ Prolistujeme-li pětidílný seznam zničených pražských památek, publikovaný v díle *Zmizelá Praha*, a povšimneme-li si výčtu těch objektů, které zanikly před vydáním manifestu, nebudou se nám zdát jeho slova příliš nadsazená a trpká. Váha slov manifestu i osobností, které je podepsaly, přinutila městskou radu, aby zřídila zvláštní Uměleckou komisi pro zachování starobylého rázu Prahy, kterou vedl architekt Josef Zítka.

V r. 1897 vydal Vilém Mrštík svůj neméně prudký a ohnivý protest proti ničení pražských kulturních památek stavební spekulací, nadepsaný *Bestia triumfans*. Bouře odporu a protestů pak se zvýšila v r. 1898. Byla svolána protestní schůze studentstva, odstoupila Umělecká komise pro zachování starobylého rázu Prahy, neboť městská rada nedbala jejího hlasu. V témže roce se koná první sjezd muzejníků, archeologů a historiků v Kutné Hoře. O rok později se konala manifestační a protestní schůze pražského lidu na Žofíně, organizovaná Vilémem Mrštíkem, Jaroslavem Kamprem, Jiřím Karáskem, Václavem Hladíkem a Karlem Chytilém. Všechny tyto akce, provázené plejádou článků zejména v *Pelelových Rozhledech* a *Volných směrech*, vedly k založení Klubu Za starou Prahu 28. ledna 1900.

Vznik Klubu Za starou Prahu by bylo možno přiřadit k akcím, které byly výrazem

Karlův most (snímek J. Janátková)

odporu proti bezduché asanaci historických čtvrtí, kdyby od samého počátku klubovní činnosti se neprojevil kvalitativní rozdíl v obraně pražských památek. Tu nešlo již o ochranu jednotlivostí pasívními protesty, nýbrž o dobře uvážené, promyšleně organizované akce, zaměřované na širokou veřejnost, obec a úřady. Články v časopisech a novinách, ankety, schůze a manifesty i návrhy a protinávrhy, výstavy a edice fotografických a uměleckých děl věnovaných staré Praze, vycházky a společenské podniky patřily ke zbraním používaným na ochranu pražských památek. Jestliže listujeme nejstaršími záznamy klubovního archívu, zápisy ze schůzí výboru (tzv. domácí rady), časopisem *Krása našeho domova* (od r. 1904) a později samostatným časopisem *Za starou Prahu* (od r. 1910), nemůžeme si neuvědomit intenzitu a systematickosti práce Klubu. Také vzpomínky nejstarších členů Klubu dr. Jana Emlera, prof. ing. arch. Pavla Janá-

ka, prof. dr. V. V. Štecha, dr. Zdeňka Wirtha, publikované u příležitosti padesátého výročí trvání Klubu Za starou Prahu v jeho věstníku, jsou mimořádně závažné, neboť dokládají, že to byl právě Klub, který kladl v prvních desetiletích tohoto století základy k moderní metodě ochrany kulturních památek. Klub již tehdy žádal ochranu nejen jednotlivé památky, ale i jejího prostředí; boj proti hromadným ztrátám způsobovaným asanací a regulací v historických částech Prahy nutně vedl k urbanistickému pojetí ochrany památek. Život města, jeho potřeby a kulturní hodnoty, dopravní, ekonomické a sociální problémy, prostředí a vhodné moderní využití památkových objektů se staly předmětem pozornosti a práce Klubu a jeho členů, historiků, architektů, techniků, výtvarných umělců, právníků, politiků a literátů, kteří od r. 1905 se stále výrazněji a také účinněji uplatňují v klubovním boji za záchranu staré Prahy. Součinností nejrozličnějších odborníků, které všechny pojila společná láska k Praze, k jejímu architektonickému a uměleckému bohatství, bojoval Klub mnohem účinněji proti devastacím města, než tomu bylo dříve.

Metody a systematická práce Klubu Za starou Prahu si zaslouží i dnes, po řadě desetiletí, obdivné pozornosti. Nechtěli bychom zde Klub kriticky hodnotit z hlediska věcného, s leccím bychom dnes nemohli souhlasit nebo bychom měli aspoň výhrady z hlediska metod a přístupu k řešení problémů. Široké rozpětí koncepční a metodické práce Klubu dokládají především Wirthovy obsahově hutné stati v klubovním věstníku; jsou věnovány zásadám restaurační a konzervační metody ochrany památek a opírají se o teoretické práce vídeňské umělecko-historické školy. Ve věstníku byly dále uveřejňovány kritické analýzy úředních regulačních plánů pražských historických čtvrtí i historických jader Pelhřimova, Plzně, Hradce Králové, Pardubic, Tábora a Kolína. Všechny tyto analýzy jsou doloženy srovnávacími fotografiemi, kresbami a plánsky, z nichž je patrné, že Klubu šlo nejen o zachování architektonických památek, ale také o jejich vztah k okolí, a to i v tom případě, kdy nebylo možno jejich prostředí zachovat. Tu neváhá Klub prosazovat moderní soudobé prostředky, které by obnovily rozrušenou původní rovnováhu. Chocholova stáť Úprava kostela sv. Ducha a jeho okolí, Janákův článek Ústřední návrh a návrh Klubu na regulaci Podskalí v I. ročníku Za starou Prahu z r. 1910 jsou příkladnou ukázkou postulátů Klubu, které jsou stále závažné svým přístupem k řešení.

Modernost Klubu se projevuje ovšem i v jiném charakteristickém typu klubovní práce. Články v klubovním věstníku s názvy Jak čeliti vyliďňování Malé Strany, Adaptovaným domům se dostane slevy daňové, Existence maloživnostníka v asanovaných čtvrtích pražských, Malá Strana, nejkrásnější čtvrť bytová, Adaptujte staré domy, jsou úvahy, analýzy a statě, které do I. ročníku věstníku napsali Antonín Engel, Pavel Janák, Luboš Jeřábek a další autoři. Citované práce vycházejí přirozeně z tehdejších společenských podmínek předvečera první světové války, ale přesto prokazují, že Klub si byl již tenkrát plně vědom, že zejména architektonické památky mají z větší části i po staletích vedle svých památkových a kulturních hodnot i své hodnoty technickoekonomické a užitkové a že tedy můžeme konstatovat, že patří jak do sféry kulturní nadstavby, tak i ekonomické základny. Klub Za starou Prahu si byl dobře vědom, že klíčovým předpokladem pro další zachování a účinnou ochranu kulturní památky je vyřešení jejího vhodného využití.

Nejstarší ročníky klubovního věstníku *Za starou Prahu* jsou metodicky zajímavé i svým analytickým a kritickým přístupem k řešení problémů dopravních na Starém Městě, Malé Straně a Hradčanech, ať již jde o průlom U Klíčů na Malé Straně, Melantrichovu a Železnou ulici či o průtah tramvaje kolem Pražského hradu či Vyšehradem nebo o záměr vybudovat v Nerudově ulici ozubenou elektrickou dráhu. Klub již v r. 1910 žádal nahrazení tramvajové dopravy v historických čtvrtích autobusy. I když přehled klubovních akcí zaměřených na řešení pražských dopravních otázek je vhodnou příležitostí ke konfrontaci pomíjejenosti technicistních argumentů, prosazovaných ve jménu technického pokroku a zrychlení dopravy a vyžadujících oběti na kulturních památkách, jejichž hodnota se s postupujícím časem stále zvyšuje, zaměříme se i tu spíše na metodický přístup Klubu k těmto problémům. Jeho protesty a návrhy obsahují vždy racionální analýzu ohrožených památkových hodnot i přírodních prvků. Nechybí tu ani hlediska ekonomická, demografická, technická a je v nich obsažen dlouhodobý výhled. Konstruktivní charakter těchto akcí dokládá snaha řešit problém variantami. Typickými ukázkami jsou redakční články *Elektrická dráha na Hradčany kolem Královského hradu!* a *Průlom U Klíčů* před konečným rozhodnutím, oba otištěny v I. ročníku klubovního věstníku *Za starou Prahu*.

Metody boje Klubu za záchranu jednotlivého památkového objektu jsou dobře patrný na případě domu U Štupartů, čp. 647/I na Starém Městě, který se přes všechno úsilí nepodařilo uhájit. Tomuto domu je věnována ve II. ročníku věstníku *Za starou Prahu* rozsáhlá stať několika autorů, typická mnohostí pohledů a respektováním širších vztahů k regulaci jeho okolí. V první části statí shrnuje Karel Guth dějiny domu a jeho stavební vývoj. Není pochybností o tom, že význam domu, podtržený Karlem Guthem v souvislosti s jeho královskými vlastníky, by byl dnes ceněn ještě mnohem výše, tím spíše, že neobyčejně vysoká podlaží naznačovala možnost nálezů výzdoby domu odpovídající panovníckým a později velmožským vlastníkům. Druhá část statí je v podstatě technická a ekonomická studie, prokazující možnost zachování a lepšího využití tohoto monumentálního objektu; je podložena finančním srovnáním varianty vypracované k záchraně domu Klubem s variantou demoliční. I když bychom dnes s leccím v klubovním návrhu nesouhlasili (likvidace žebrové klenby v jižním nároží), je na svou dobu metodicky neobyčejně závažný. Pokračování statí v dalších dvou částech ukazuje nejen dobovou situaci v Praze, kdy padaly hekatomby domů jako oběť molochu zisku a krátkodobým představám o technickém pokroku, ale i vůli a schopnost Klubu těmto tlakům čelit. Z. Wirth žádá ochranu dalších památkových domů v nejbližším okolí v ulici Jakubské a Těmlové a František Tchoř vyjadřuje klubovní názory na regulaci jakubské čtvrti; zde pod záminkou odlehčení Celetné ulice „za účelem její záchrany“ měly padnout domy U zlatého anděla čp. 588/I, Manhartovský palác čp. 595/I, palác Millešimovský čp. 597/I, dům v Templu čp. 589/I, Týnská fara čp. 601/I, dům čp. 602/I a řada domů v jižní části Týnského dvora. Postupné vyloučení tramvajové dopravy a v nedávné době i dopravy automobilové a pečlivě provedené i připravované opravy domů, které tehdy měly být zbořeny, dokazují, že řešení problémů cestou nejmenšího odporu a pod tlakem krátkodobých cílů je vždy škodlivé a nesprávné.

Kdyby se dnes objevil v novinách článek „Melantrichova ulice je ohrožena projektem tramvaje“ (II. ročník *Za starou Prahu*, 1911), zdálo by se jistě všem, že jde o aprílový

žert. V citovaném časopise můžeme však číst i další článek stejně závažného obsahu, nadepsaný „Nové nábreží je nebezpečné malostranskému panorámatu“; je věnován problému malostranské komunikace. Toto téma bylo aktuální i v r. 1970, i když přirozeně problémy malostranského tunelu byly zcela jiného řádu a klubovní návrhy v mnohém jsou již překonány.

Když pomineme zásluhy Klubu Za starou Prahu a jeho členů o poznání umělecko-historických a urbanistických hodnot Prahy, které jsou patrné z četných prací otištěných ve věstníku *Za starou Prahu* i mimo něj, je pozoruhodné úsilí Klubu úplně a systematicky postihnout vše, co se v Praze dělo a co souviselo přímo i nepřímo s pražskými památkami. Plně platí slova Jana Emlera v jeho vzpomínkovém článku v 1. až 5. čísle XXV. ročníku *Za starou Prahu* v r. 1950: „Klub byl všude, kde volalo nebezpečí, že by mohlo být kráse Prahy ublíženo, a všude, kde mohl posílit svoji ideu.“ V rubrikách klubovního věstníku nadepsaných *Kronika* a později *Zprávy z Klubu* jsou den za dnem zaznamenány události, akce, zprávy z jednání úředních komisí, z městské rady, z jednání různých spolků, zprávy o demolicích i opravách. Šíří i hloubku záběru těchto rubrik dokládá i registrace novinářských článků, jež se týkaly pražských památek, a dokonce i záznamy o jejich fotografické reprodukci. Tento obraz klubovního úsilí do propuknutí první světové války dokresluje vzorně a přesně vedené zápisy z jednání domácí rady.

Období po první světové válce v mladém československém státě postavilo Klub Za starou Prahu do nových podmínek. Naděje, které tehdy Klubu kynuly, vyjadřuje úvodní článek Antonína Engla v VII. ročníku *Za starou Prahu*, který začal znovu vycházet v r. 1920 po tříleté přestávce. Tyto naděje jsou zde vyjádřeny s oprávněným sebevědomím: „U nás v Klubu byly vypěstovány určité cenné poznatky v nazírání na stavební potřeby Prahy, určité kompoziční zásady pro nenásilné řešení; zde bylo vychováno pochopení toho, co se nazývá „genius loci“, o čem jsme přesvědčeni, že musí být tradováno a přenášeno i do zcela nově se tvořících částí, chceme-li, aby organicky srostly s místem mateřským. Neboť to je nám jasno, že krásy Prahy jako celku nezachráníme, jestliže její vybudování nebude šetřit podmínek daných povahou půdy a kompozičními prvky jen Praze vlastními.“ V závěrečném odstavci tohoto článku jsou pak shrnuty zásady a požadavky dodnes platné, ať již jde o zřízení rezervace, vytvoření nových středisek městského života, která by neohrožovala staré partie, či o zásadu, že k zachování památek je nutné zachovat nebo nově vytvořit jejich životní podmínky. Závěr však současně upozorňuje, že Klub se nebude vyhýbat boji a jeho slova jsou podbarvena pokrokovou a revoluční notou této doby: „Ostře musíme sledovat hustotu a výšku zastavění ve všech čtvrtích, neboť jest velmi důležitým činitelem pro zachování správného poměru vůči dominantám i terénu. Oproti ziskuchtivému zastavování výškovému budeme ostřeji bojovat...“, „...pokrokové snahy ve stavitelství měst najdou u nás vždy účinného podporovatele. Naproti tomu tendence ryze kapitalistické a lichva pozemková ať v jakékoliv formě najde v nás zapříisáhlého nepřítele. I my, jako zastánci Prahy, máme životní zájem na expropriaci i velkých statků i pozemků uvnitř města, neboť v tom spatřujeme bezpečnou cestu ku lepší budoucnosti Prahy. Podpoříme veškeré snahy a sociální reformy širokých vrstev proti jednostrannému prospěchu na úkor celku v politice města.“

Hned za těmito slovy je otištěno společné memorandum řady kulturních institucí

Malostranské střechy (snímek J. Janátková)

v čele s Klubem Za starou Prahu, v němž jsou konstatovány škody způsobené nekulturní a přehnanou horlivostí v odstraňování připomínek zlomeného habsburského panství i exploatací paláců pro potřeby nově vznikajících státních úřadů. V duchu tradic Klubu obsahuje toto memorandum kromě protestu i sedm bodů návrhu různých opatření.

Klub ovšem i v mladé republice musil dále bojovat za ochranu památek, a to adekvátně tomu, jak se rozvíjela hospodářská konjunktura, vystřídaná později hospodářskou krizí. Charakter tohoto boje ovšem byl zcela jiný než před válkou, zaměřoval se především na regulační plán Prahy. Pozice Klubu Za starou Prahu nebyly už jen obranné, ale měl příležitost uplatňovat se tvůrčím způsobem; někteří jeho členové, zejména

Zdeněk Wirth, dosáhli významného postavení, i Klub sám byl zastoupen v důležitých orgánech, např. ve státní regulační komisi pro Prahu. V tomto orgánu hájil Klub i nadále zachování historického jádra a požadoval též ochranu krajiny, maloměstského a vesnického charakteru připojených osad aspoň v náměstích nebo návších. Na stránkách věstníku z této doby čteme řadu úvah, článků a rozborů věnovaných otázkám regulace jednotlivých částí Prahy. Zvláštní pozornost zaslouží stanovisko Klubu k návrhu regulace pro Staré Město, otištěné i s grafickou přílohou v XIII. ročníku věstníku *Za starou Prahu* v r. 1929. Požadavky Klubu jsou formulovány v obecných zásadách, v nichž se žádá odvedení průběžné komunikace a odstranění tramvaje z oblasti Starého Města, zjednosměrnění provozu v některých ulicích, využití Starého Města pro drobný obchod, i když velkoměstského charakteru, a pro administrativu, ale vyloučení velkoobchodu, protože vyžaduje nadměrnou dopravu. Dále se žádá z hlediska památkové péče přípustná adaptace závadných objektů a přenesení některých zařízení pro Staré Město nevhodných svým provozem jinde. Jestliže slovně vyjádřené požadavky jsou platné dodnes, je vidět z přiloženého plánu Starého Města řadu kompromisních ústupků, jejichž částečná realizace v oblasti Řásovky prokazuje jejich škodlivost.

Oprávněnost existence Klubu v podmínkách první republiky, kdy už existovaly české úřední instituce pověřené ochranou kulturních památek, dokazuje řada bojů Klubu za jejich zachování. Pro způsoby klubovní práce tohoto období jsou typické akce za záchranu Michnovského paláce, pozdějšího Tyršova domu. Příznáčná je otištěná korespondence Klubu v této věci s československou obcí sokolskou a dalšími institucemi.

Charakteristickým způsobem klubovní práce mezi oběma válkami jsou ankety. Z nich rozčeřila hladinu veřejného mínění anketa uspořádaná Klubem k otázce spojení staré a nové části katedrály sv. Víta. Z dnešního hlediska je však zajímavější jiná klubovní anketa, a to o přemístění Dienzenhoferova pavilónu. Rozsáhlý záznam přednesených projevů, otištěný v XIII. ročníku časopisu *Za starou Prahu*, je závažný z hlediska situace i argumentace obou stran, které tehdy pro řešení tohoto dopravního problému byly použity. A doba opět ukázala, že klubovní zastánci ochrany závažné architektonické památky měli pravdu, když nejprve žádali změnu trasy umožňující zachování Dienzenhoferova pavilónu a později jeho přenesení.

Klub ani v období první republiky nepustil ze zřetele sledování ekonomických otázek. Prokazuje to článek „Rozbor stavebního ruchu na Starém Městě pražském v r. 1928 a 1929“ od Jaroslava Vaněčka, otištěný ve věstníku *Za starou Prahu*. Z tohoto článku zaujme dnes zejména to, že tehdy — právě jako dnes — se sobecky zneužívalo ekonomických stimulů, jimiž se společnost pokoušela ovlivnit stavební ruch. Tenkrát to byla výhoda osvobození od daní na třicet let přiznávaná u novostaveb, která vedla k prosazování demolice i památkových budov. Jestliže tenkrát „dochází ke zvrácenosti, že pevná, zdravá zeď se boří, aby na témže místě se opět znovu postavila, a to jen proto, že by jinak berní správa nepřiznala pro dům osvobození“, pak dnes se děje totéž, aby byly plněny hospodářské ukazatele, bez nichž nelze dosáhnout vyplácení prémie dělníkům, technikům a ostatním zaměstnancům stavebního závodu.

Příznáčné pro klubovní práci tohoto období na rozdíl od doby předválečné je to, že ze stránek věstníku *Za starou Prahu* zmizely aktuální přehledy všeho dění, vedené deni-

Staroměstské střechy (snímek J. Janatková)

kovou formou. Byly nahrazeny jinou rubrikou, která zachycovala zprávy o opravách pražských památek. Je to dokladem toho, že tehdy klubovní zásady byly již v podstatě probíjovány, i když ne vždy respektovány a uznávány.

Klub nepřestal pracovat pro ochranu památek ani za okupace, jen formy práce byly jiné, podřízené válečným podmínkám a tomu, že stavební činnost tehdy v podstatě neexistovala. Architektonické památky nebyly za okupace ohrožovány demolicemi, avšak objevil se jiný, stejně nebezpečný nepřítel: zanedbávání údržby. Tato zkázonosná situace tehdy započala (náběh se ovšem projevil již v období hospodářské krize před druhou světovou válkou) a její důsledky se projeví v období poválečném.

Nové pole působnosti a za nových podmínek se otevřelo po osvobození. V tomto

období byla většina požadavků Klubu již splněna. V r. 1958 se dočkal Klub schválení zákona o kulturních památkách, o který od počátku své existence bojoval. Ochrana památek Prahy je zakotvena do směrného územního plánu hlavního města republiky jako samozřejmý faktor. Proti období před druhou světovou válkou, kdy Klub musil bojovat proti dravé kapitalistické ziskuchtivosti a současně přitom vytvářet teorii a metodu ochrany památek, je po r. 1945 hlavním úkolem Klubu vyrovnat požadavky moderního života s ochranou kulturního dědictví, které je hmotným dokladem dějin našeho lidu, prostředkem k posílení socialistického vlastnictví nositelem estetických hodnot vytvářejících naše životní prostředí. Oprávněnost své existence prokazuje Klub svou činností i nyní, kdy dochází k přeceňování potřeb veřejné a inženýrské dopravy v městech. K stejným závěrům, pokud jde o dopravu v centrech velkoměst, které Klub již dlouho zastává, dospívají po praktických zkušenostech i teoretické práce zahraničních dopravních odborníků. Z nejvýznamnějších zásluh Klubu v poválečném období je třeba vyzdvihnout skutečnost, že Klub byl mezi prvními, kteří upozornili vládu republiky, Národní shromáždění a primátora hlavního města Prahy na nebezpečí, které vyvolával záměr ponořit v centru města některé tramvajové linky do tunelů budovaných výkopem shora tak zvanou milánskou metodou.

Kromě této své nesporně nejvýznamnější akce poválečného období se Klub věnoval celé řadě dílčích otázek. Je zajímavé, že stál také na počátku přehodnocování distribuční sítě v historickém jádru Prahy a že to byla opět osvědčená forma ankety, která pomohla získat zájem o budování a obnovu distribuční sítě v historickém prostředí staroměstských a malostranských domů a jejich architektonicky náročných interiérech. Klub také správně rozpoznal, že v podmínkách socialistické společnosti úspěch památkové péče záleží i na správném pochopení jejich cílů pracovníky stavebních podniků. Jeho instruktáže, uspořádané pro dělníky stavebního podniku hlavního města Prahy v l. 1952—1955, byly v tomto směru průkopnickým počinem.

V tomto článku nelze vypočítat vše, co Klub vykonal pro záchranu pražských i mimopražských památek. Základní přehled klubovní činnosti lze získat z jednotlivých zpráv otiskovaných ve věstníku *Za starou Prahu*, později ve sborníku *Ochrana památek* a zejména z prací Zdeňka Wirtha otištěných tamtéž k 25., 50. a 60. výročí Klubu *Za starou Prahu*.

Přejeme Klubu *Za starou Prahu*, aby tak jako dosud ve spolupráci s pražskými památkovými orgány pomáhal i nadále uchovávat neobyčejně cenné kulturní dědictví, odkázané naší slavnou minulostí nám i našim příštím. Bylo by žádoucí, aby funkcionáři Klubu *Za starou Prahu* se stále vraceli k pasážím Wirthova článku „Šedesát let Klubu *Za starou Prahu*“, uveřejněném ve sborníku *Ochrana památek* 1960, které jsou věnovány metodám práce Klubu. Lze očekávat, že obnovením systematické odborné činnosti Klubu podle metod Wirthem naznačených získá Klub nové mladé odborníky všech profesí, do kterých zasahuje polydisciplinní obor vědecké i praktické činnosti, již památková péče je, a že se dočká dalších jubileí uprostřed neúnavné práce věnované Praze a jejím památkám.

Prameny a literatura

Protokoly Domácí rady Klubu Za starou Prahu do r. 1960.

Jednatelské zprávy do r. 1970.

Zdeněk Wirth, Šedesát let Klubu Za starou Prahu. Ochrana památek 1960. Str. 3—7 (tam i další literatura).

Zdeněk Wirth, Vývoj zásad a praxe ochrany památek v údobí 1800 až 1950. Umění V. Str. 105—116.

Josef Mayer, Šedesát let činnosti Klubu Za starou Prahu. Ochrana památek 1960. Str. 8—16.

Za starou Prahu, věstník pro ochranu památek. Ročník I.—XXIX. Praha.

Ochrana památek, sborník Klubu Za starou Prahu. Praha 1956—1961.